

SIMPOZION ARA 2008

Simpozionul ARA, devenit o tradiție pentru **Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”**, este o prezență distinctă în spațiul preocupărilor pentru patrimoniul arheologic și arhitectural. Simpozionul, inițiat în anul 2000 la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” al Academiei Române, a fost, după 1989, primul for academic care și-a asumat misiunea de a prilejui în fiecare an o necesară cunoaștere reciprocă între arheologi, arhitecți, ingineri, istorici de artă, restauratori de pictură murală; o cunoaștere a ideilor care catalizează cercetările legate de studierea, protejarea și punerea în valoare a **patrimoniului național**.

Aflat anul acesta la a doua sa ediție internațională, simpozionul ARA (*Arhitectură, Restaurare, Arheologie*), organizat începând cu ultimele sale ediții de asociația ARA¹ în colaborare cu Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan”, și-a parcurs a noua sa manifestare între 17-19 aprilie 2008.

Consecvent tradiției, cele trei zile destinate comunicărilor au fost însoțite de o expoziție care, conform statutului său, a ilustrat tema principală a simpozionului, în același timp și temă a mesei rotunde care încheie cele trei zile de comunicări.

În anul 2008, pentru prima oară la Institutul de Arheologie, tema țintă a fost *Trecutul contemporan*, o privire specială asupra trecutului comunist și remanențelor sale în domeniul patrimonial.

Asistăm astăzi la cel mai agresiv atac asupra patrimoniului cultural, în pofida existenței unei legislații a monumentelor istorice și arheologice, care oricât de mediocră ar fi, ar fi trebuit să devină un instrument eficace pentru transmiterea mai departe a moștenirii patrimoniale în condiții dacă nu optime, cel puțin decente. În ultimii 20 de ani ne însoțim de la o zi la alta cu imagini ale unor monumente mutilate, distruse. Privim deseori neputincioși sau, mai rău, pasivi, la ritualuri imobiliare guvernate de ineptie sau de eterna corupție fără corupți, menite să pregătească agresarea altora. „A distruge prefăcându-te a construi” are din nou șansa lugubră de a deveni emblema umiltoare a epocii noastre. În unele orașe imaginea clădirii istorice decrepite, condamnate cu buna știință, prin abandon sau alte metode mai drastice, a devenit un loc comun. Situri, monumente arheologice sunt agresate sau dispar pur și simplu, în disprețul legii, memoriei colective și

¹ Asociația poartă numele simpozionului, deoarece membrii săi fondatori sunt cei care au inițiat și organizat în fiecare an această manifestare (dr. Monica Mărgineanu Cârstoiu, CȘI la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” și colaboratorii săi, arh. Virgil Apostol de la Muzeul Național de Istorie a României /București și arh. Stefan Bălci, cadru didactic Universitatea de arhitectură „Ion Mincu”).

interesului național. Rezultatele agresiunii din ultimii două zeci de ani au șansa să depășească, dacă nu au și făcut-o deja, „succesele” antipatrimoniale ale lui Ceaușescu, dar nu s-a auzit încă să fi fost cineva tras la răspundere pentru distrugere de monument în țara românească! Despre primejdia dispariției tăcute a patrimoniului istoric, fie prin distrugere fizică, fie prin pseudoconservări și protecții neprofesionale, au vorbit dna Eugenia Zaharia (*Urme arheologice sub zodia distrugerii*) și Dan D. Ionescu (*Trecutul în realitatea contemporană: cum se distruge patrimoniul unei națiuni*). Gheorghe I. Cantacuzino a schițat o prezentare generală a cercetării și restaurării monumentelor de epocă medievală realizate în ultimii 40 de ani în România (*Cercetare și restaurare în ultimele patru decenii*). Ioana Bogdan Cataniciu (*Protecția ansamblurilor de fortificații din Dobrogea și Muntenia*) s-a referit la caracterul unic al fortificațiilor romane aflate de-a lungul unor linii de apărare, fie că este vorba de *limes alutanus* și *transalutanus* sau de valurile din Dobrogea. Autoarea a discutat despre posibilitatea eficientizării unor soluții de preservare (în prima etapă, înscrierea fortificațiilor în lista monumentelor istorice!), prin realizarea proiectelor de cercetare, conservare și punere în valoare care să le confere un statut de monumente protejate, urmând modele europene. Deficiențele grave, care pot apărea în conservarea ruinelor arheologice, când această activitate sucombă în mâinile unor neprofesioniști, au fost evidente în comunicarea lui Cristian Olariu (*Conservarea primară la Tropaeum Traiani și Dinogetia*). S-au desprins cu ușurință efectele erorilor de interpretare și informațiilor lacunare de care dispun o parte dintre cei care intervin asupra monumentelor arheologice. Teodor Bănică a schițat câteva probleme implicate în *Restaurarea mormântului de la Sari Saltuk (Babadag)*.

Cercetările de salvare din București și Sibiu au format un grupaj distinct de comunicări. Prezentarea cercetărilor desfășurate în centrul istoric al Bucureștiului a adus informații despre ampla acțiune de dezvelire arheologică ocazionată de restructurarea edilitar urbanistică a centrului Capitalei. Gheorghe Mănușcu Adameșteanu, în calitate de coordonator, a făcut o expunere generală a proiectului. Rezultatele cercetărilor, din zona repartizată spre investigare Institutului de Arheologie, au făcut obiectul comunicării colectivului de arheologi format din Andrei Măgureanu, Adina Boroneanț, Meda Toderaș, Dorin Sârbu (*București, Centrul istoric. Rezultate arheologice*). Ștefan Bâlici și Virgil Apostol, autorii cercetării de arhitectură a complexului de vestigii dezvelit arheologic în aria orașului vechi, s-au referit la modalitățile de amenajare și punere în valoare ale zonei. Natura problemelor implicate de protejarea unui ansamblu de monumente de asemenea anvergură, în absența unei tradiții a experimentului în acest domeniu, a beneficiat de analiza din perspectivă sociologică a Dorei Alexa Morcov (*Logica acțiunii actorilor publici în protejarea patrimoniului construit. Cazul Lipscani*). Autoarea a atras în mod special atenția asupra disfuncțiilor care pot apărea ca rezultat al deficiențelor legislației în ceea ce privește protejarea monumentelor, în situația în care, cum bine se știe, centrul istoric este el însuși supus unei acțiuni „debutante” în privința protejării patrimoniului arheologic urban.

Daniela Marcu Istrate a prezentat cercetările arheologice de salvare din Sibiu, Piața Huet (*Arheologia urbană la Sibiu: Piața Huet*). Amplele acțiuni de investigare, restaurare și modernizare ale Sibiului, prilejuite de declararea orașului *Capitală Culturală Europeană* în anul 2007, au avut și aspecte mai puțin demne de admirație, dar foarte puțin comentate deocamdată. Identificarea celor peste 1800 de morminte a fost rezultatul unor săpături arheologice desfășurate într-o excesivă viteză, sub amenințarea permanentă a autorităților care „nu sunt interesate de trecutul acestui oraș, ci construiesc viitorul acestui oraș” (opinie paradoxală și inacceptabilă, exprimată de primarul Sibiului, Klaus Johannis, în fața arheologului care a condus săpăturile de salvare din zona menționată, Daniela Marcu Istrate).

Alt oraș, realități asemănătoare, Cluj-Napoca: Cristina Popescu a prezentat cercetări arheologice de salvare și proiecte de amenajare a unor zone bogate în ruine istorice. Autoarea a discutat o problemă extrem de actuală, și anume despre așa-zisele soluții de restaurare și punere în valoare a ruinelor. Proiecte care, departe de a îmbogăți imaginea orașului și de a ocroti monumentele arheologice, afectează grav imaginea urbană și anihilează calitatea de emisari ai istoriei și memoriei culturale a monumentelor asupra cărora acționează. Rezultatul acestor proiecte va fi un viitor al moștenirii falsificate, al „ruinelor ruinate”. Cauzele acestui gen de eșec sunt multiple, dar trebuie în primul rând căutate într-o realitate imediată: proiectele sunt realizate de arhitecți și ingineri care nu sunt familiarizați cu procedeele de conservare și punere în valoare a monumentelor arheologice și sunt comandate de edili care încă nu au înțeles că a investi corespunzător în proiecte de acest gen va genera bunăstare în viitor. Cu proiecte slabe, soluții neprofesioniste, ieftine nu se poate îmbogăți imaginea urbană, dimpotrivă, se anihilează părți însemnate din memoria istorică și culturală a orașului. Pe scurt, se distruge un patrimoniu cultural, ireversibil.

Revalorizarea memoriei unui monument dispărut, prin cercetări de arhivă, a făcut obiectul intervenției lui Petru Mortu (*Istoria casei Manolescu-Vitzu*). Ștefan Cristescu a prezentat concluziile unei investigații în arhive, dublate de observații pe teren. A reușit să restituie un prețios fragment din istoria, prea puțin cunoscută, a fortificațiilor construite de regele Carol I în jurul Bucureștiului și a scos în evidență potențialul acestor monumente de a fi puse în valoare.

Modalități de investigare și interpretare arheologică distincte a reflectat prezentarea cercetărilor arheologice de la Ibida și Albești și cele pentru siturile de la Tariverde, Hârșova. C. Chiriac și M. Mocanu au informat despre cercetările de ultimă ora de la Ibida (*Ibida – Curtina G și Turnul 8*). Daniel Spânu, într-o analiză critică, a pus în valoare calități și disfuncții într-o cercetare arheologică (*Săpături vechi și noi la Albești*/(jud. Mureș), iar Iulian Bârzescu și-a susținut rezultatele studiului asupra habitatului arhaic (*Probleme ale habitatului arhaic. Studiu de caz: Tariverde*).

Cristina Crăciun și Daniela Bănoiu au prezentat o aplicație GIS pentru identificarea necropolei de la Hârșova. Florin Scurtu, pe baza cercetărilor sale în unele situri arheologice, a expus rezultate ale aplicării geofizicii în arheologie.

„Oameni pleacă, clădirile rămân”. Acesta a fost *motto*-ul sub a cărui reflexie s-a plasat comunicarea arhitectului vienez Sebastian Szaktilla. Autorul a prezentat rezultatele preliminare ale activității de cercetare în scopul restaurării aplicate bisericilor săsești din Transilvania (*The state of repair of the Saxon fortified churches in Transylvania*).

Seria comunicărilor referitoare la restaurarea de pictură murală s-a bucurat de prezența a două binecunoscute colective de restauratori de pictură, datorită cărora au devenit explicite metode distincte de abordare a intervențiilor de gen. Gianina Rosu și Ovidiu Boldura au fost autorii intervențiilor de cercetare de la biserica din Volovăț (*Cercetarea stratigrafică a decorației murale de la biserica Volovăț*), iar Loránd Kiss, Peter Pál și Elek Vízi au prezentat restaurarea de la Biserica din Cisnădie (*Restaurarea picturii din absida bisericii din Cisnădie*).

O relativ nouă direcție de reflexie și cercetare, peisajul industrial, a fost prezentă în acest an la simpozion. Irina Iamandescu (*Despre peisajul industrial ca peisaj cultural*) și Kázmér Kovács (*Din nou despre categoriile vitruviene firmitas, utilitas, venustas*) au argumentat despre calitatea vestigiilor – aparent decrepite ale instalațiilor industriale abandonate ale epocii comuniste – de a fi emisari ai memoriei cultural istorice și despre potențialul estetic al acestui gen de monumente, apte să fie receptate ca monumente istorice.

O meditație asupra calității unei categorii distincte clădiri – un anumit tip de locuințe construite în primele decenii ale perioadei comuniste – de a fi încă viabile, a făcut obiectul comunicării Irinei Tulbure (*Palatele poporului muncitor. Ansambluri de locuințe din regiunile industriale. 1944-1956*).

Una din zilele simpozionului este dedicată în fiecare an amintirii unui predecesor. O secțiune a expoziției ARA consemnează acest gest. Prin aceasta, Simpozionul ARA dorește să perpetueze semnul respectului pentru cei care au netezit căile pentru înțelegerea și prețuirea patrimoniului cultural al României, într-o societate înclinată mai degrabă spre uitare și exaltare de sine. Anul acesta a fost evocat arheologul Petre Diaconu. Au vorbit despre personalitatea acestuia Aurelia Diaconu, Oana Damian, Radu Harhoiu și Marian Neagu. Oana Damian și Monica Mărgineanu-Cârstoiu au prezentat, în semn de omagiu, o comunicare despre cercetările în general și cercetarea de arhitectură în special, întreprinse în ultimii ani la cetatea bizantină de la Păcuiul lui Soare (Vicina ?), sit atât de strâns legat de amintirea celui evocat.

În ultima zi, a treia, a simpozionului ARA se desfășoară *masa rotundă*, unde discuțiile se orientează exclusiv asupra temei țintă. *Trecutul contemporan*, o temă de reflexie gravă, discuțiile fiind susținute și catalizate de seria celor cinci comunicări axate pe problema – departe de a fi încă clarificată – a protejării memoriei victimelor comunismului.

Prin prezentarea de carte, care a schițat un preambul al discuțiilor (*Săpăturile arheologice poloneze de la Harkov*), Alexandru Dragoman a informat despre rezultatele și interpretările posibile ale săpăturilor arheologice care au adus la

lumină curemurătoarele gropi comune de la Harkov. O invitație la clarificare a criteriilor și termenilor cu care operăm în reflexia asupra patrimoniului cultural a conturat intervenția lui Alexandru Niculescu (*Un ansamblu de monumente, memorii colective și spațiul discuțiilor despre patrimoniul cultural*).

Prezentarea lui Cosmin Budeanca și Andrei Lascu a adus în discuție eventualitatea transformării închisorilor comuniste în muzee (*Penitenciarul de la Râmnicu Sărat – de la închisoare comunistă la muzeu memorial*). Imposibilitatea accesului la memorie, inclusiv prin materilizare muzeală, cauzată, mai ales, de perseverențe unor interesați în ștergerea urmelor, a devenit, în cazul închisorii de la Pitești, un apanaj al prezentului. Întunecata notorietate a pușcării de la Pitești a fost o temă intens prezentată și comentată, grație comunicării susținute de către colectivul de cercetători format din Petre Remus Cîrstea, Aristide Ionescu, Zicu Ionescu, Ilie Popa (*Pușcăria de deținuți politici din Pitești. Trecut, prezent și viitor*).

Despre viciile comemorării și uitării, despre manipularea memoriei a vorbit Alexandru Dragoman. (*O arheologie a trecutului apropiat: materialitatea comemorării și uitării victimelor represiunii comuniste*), a cărui prezentare a prilejuit ultima serie de discuții.

Vernisarea expoziției „*Trecutul contemporan*” a premers dezbaterile mesei rotunde. Imaginile expuse – desfășurate în holurile de la parterul și etajul Institutului de Arheologie – s-au datorat lui Lorin Nicolae (*Biserici mutate*), Ștefan Bâlici, Ștefan Cristescu (*Jilava-fort 13*), bunăvoinței Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului în România (închisorile de la Sighet, Râmnicu Sărat, Făgăraș) și Irinei Tulbure (*Palatele poporului muncitor*). Fotografii și obiectele oferite de Oana Damian au susținut realizarea panoului dedicat lui Petre Diaconu.

Complexitatea și actualitatea temei țintă, caracterul ei inedit la Institutul de Arheologie, calitatea comunicărilor și relevanța expoziției au făcut din ediția a noua a Simpozionul ARA un succes.

Monica Mărgineanu-Cârstoiu
Adriana Panaite

